

Preek over Jes 5:1-7 en Mt 21:33-43

Gehouden op de 3e zondag v/d herfst, 8 oktober 2017 in de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van Christus!

In vino veritas – in de wijn vind je de waarheid. De teksten die vandaag werden gelezen, lijken deze oude Latijnse gezegde te bevestigen. Daarom ben ik ter preekvoorbereiding naar de Gall&Gall gegaan en heb me over wijn laten voorlichten. Want als het over wijn gaat, denken wij stadsmensen toch allereerst aan kant en klare, volle flessen wijn die in de schappen van een winkel staan. Wijnbergen, -gaarden of -stokken kennen wij hooguit van vakantie in Frankrijk of Duitsland.

Wat mij in de Gall&Gall verraste: er stond zelfs een fles rode wijn uit Bijbelse gebieden: Chateau Ksara Reserve du Couvent uit het Beeka Dal in Libanon – voor maar 4,50€ nam ik deze fles mee. Ondanks de goedkope prijs een goede keuze, want ik kwam er snel achter, dat hij door kenners redelijk goede cijfers had gekregen.

Nog achter iets anders kwam ik op internet: De mensen in Libanon kunnen deze wijn ook kopen, dezelfde fles met precies hetzelfde etiket staat ook in de schappen van meerdere wijnhandelaren in Beiroet en Baalbek. Het goedkoopst binnen Libanon was hij in de kleine winkel van de wijnboer die hem verbouwt. Daar kostte de fles omgerekend bijna 7,50€ - drie Euro duurder dus dan bij de Gall&Gall op het Goudenregenplein.

Verbazingwekkend, of niet? De weg van de wijnboer naar de haven van Beiroet, de lange reis van het containerschip vanuit Libanon, dwars door de Middellandse Zee naar Nederland en dan het vervoer naar Den Haag. Niet te vergeten de kosten van de importeurs en tussenhandelaren, de invoeraccijns en belasting en tenslotte wil de aardige meneer in de Gall&Gall ook nog iets aan de fles verdienen. Toch is de fles hier zo goedkoop. Helemaal raar voelt dat als je bedenkt hoe veel zwaar en moeizaam werk in dit druivensap zit: Op een soms steile helling moet je de wijngaard aanleggen. Jarenlang moet je moeizaam de wijnstokken snoeien, bemesten en verzorgen. Hebt u al wel eens een dag lang wijn geoogst? Ik kan u verzekeren: nooit eerder en sindsdien nooit weer had ik zo'n heftige spierpijn! Dan het persen van de druiven, energievretend en duur. De aanbouw en productie van wijn is een moeizame zaak met veel verschillende mensen die eraan meewerken. Maar wat weten wij daarvan, als wij 's avonds gezellig een wijntje drinken?

Wat weten wij van het zware werk in de landbouw als wij een boterham eten? Wat weten wij van de moeilijkheden van de leraren op de scholen als wij over de problemen in het onderwijs discussiëren? Wat weten wij van de moeite van degenen, die iedere dag al de plekken, waar wij ons ophouden, schoon houden – ook deze kerkzaal? Wat weten wij van het dagelijkse werk van de mensen die er voor ons zijn?

Sommige dingen weten wij natuurlijk wel, maar hoe vaak staan wij daarbij stil?

De mensen in het Beeka dal in Libanon weten zeker net zo goed als de mensen op het droge en steenrijke platteland in Israël 2600 jaar geleden, hoe moeizaam de wijnaanbouw is. Zij hebben de werkzaamheden die Jesaja beschrijft beeldrijk voor ogen: het zweetdrijvende graven van de tuin, om al de stenen uit de grond te halen, de omheining van de helling en de bouw van een wachttoren, om wilde dieren en boze concurrenten te verdrijven, het planten, snoeien en uitroeien van onkruid. En dan het lange wachten met altijd de terugkerende vraag: Zullen de wijnstokken wel een goede oogst voortbrengen? Uiteindelijk de bittere teleurstelling: Al het zware werk voor niets – bijna geen vruchten, het druivensap te zuur, alleen geschikt voor de gootsteen.

Iedere goede econoom zou na zo'n tegenslag zijn zaak grondig bekijken en dat stuk land opgeven en verkopen. Hart en realistisch. En precies dat doet de wijnboer ook. Maar: Hij handelt helemaal niet als een koele, berekenende zakenman. In tegendeel: Hij toont gevoelens, en niet zo'n een beetje ook. Zo teleurgesteld is hij over deze wijngaard die toch zo veel beloofde! Hij is woest en wil dat dan ook echt alles vernield wordt wat hij zuchtend en zwetend met zijn eigen handen heeft gebouwd. Zo kwaad is hij op zijn wijngaard!

Nu is dit een parabel, Jesaja gaat het om een vergelijking. Hij wil het over de relatie tussen God en zijn volk hebben. De wijnboer staat voor God, terwijl Israël de wijngaard is.

En net als de wijnboer voor zijn wijnstokken, heeft ook God veel voor Israël gedaan. Hij heeft haar in een hoop gevaren beschermd, heeft haar land, wetten en koningen gegeven. En toch heeft Israël hem teleurgesteld. De mensen verlieten het geloof van hun voorouders en liepen andere goden achterna. De eigen winst, bezit en succes waren belangrijker dan de zorg voor de zwakken. Oude regels en wetten werden niet meer nageleefd. Lang heeft God moeten toezien, maar nu is het genoeg. Hij is woest, ontvlamt in woede en laat dit zijn volk via de profeet Jesaja weten.

Wij willen vandaag liever niet horen, dat God jaloers, woest en kwaad kan zijn. Ik zelf heb, eerlijk gezegd, moeite ermee. Want hoe kan God liefde zijn als hij ook zo woedend kan worden? Maar laten wij goed kijken:

Is dat werkelijk slechts blinde woede, die hier tussen de regels doorschijnt? “Wat kon ik meer aan mijn wijngaard doen, wat heb ik te weinig gedaan? Ik verwachtte zo veel van mijn wijngaard, waarom bracht hij slechts wrange druiven voort?” Bijna teder vind ik deze vragen, in ieder geval laten zij zien, dat hier twee hechte vrienden van de liefde meespelen, met name: teleurstelling en rouw. In veel gevallen is liefde zelfs de voorwaarde, dat iemand teleurgesteld is in een ander of het gemis van een ander kan betreuren. Niets zegt dat iemand, die woest is op een ander, te gelijker tijd niet van diegene kan houden. Als ik aan tafel zit met een stel dat wil gaan trouwen vraag ik daarom ook altijd, of de twee ook goed ruzie met elkaar kunnen maken. In elk goed huwelijk komt er namelijk vroeger of later ruzie op. Als iemand woedend op een ander is, dan is hem of haar de ander niet onverschillig. Jesaja laat ons zien: Wij mensen zijn God beslist niet om het even!

Ook bij Mattheus gaat het om een wijngaard en een wijnboer die woest is. Alleen staat de wijngaard hier niet voor Israël, maar voor het goddelijke heil. De joden zijn echter de wijnbouwers, aan wie God zijn wijnberg verpacht. En dan is het hier ook een stuk extremer: De wijnbouwers – de joden dus – willen de pacht – de prijs voor het heil – niet betalen en gaan daarin zo ver, dat zij zelfs de zoon van de wijnboer, Jezus dus, doden. Het antwoord van de wijnboer – van God: Hij zal de pachters om het leven brengen en de wijngaard, zijn heil en liefde, aan anderen geven.

Gemeente van Christus. Ik kan moeilijk verwoorden, hoe problematisch ik dit verhaal vind. Voor zover wij vandaag weten, schreef Mattheus zijn evangelie vlak nadat de joodse gemeenschap de nieuwe groep volgelingen van Jezus van de diensten in hun synagogen heeft uitgesloten. In de dorpen en steden leidde deze stap tot verscheurde families en vriendschappen en veel onrust onder de christenen: ‘Als wij niet meer de synagogen in mogen, horen wij dan nog wel tot Gods volk?’ Mattheus wilde zijn gemeenteleden gerust stellen door hen te verzekeren, dat zij het nieuwe volk van God zijn. Helaas heeft hij zich daarbij ook door wraakgevoelens tegen de joden laten leiden. Volgens Mattheus wordt de zoon van de wijnboer namelijk door de oude pachters, door de joden vermoordt. Als consequentie gaan volgens Mattheus de oude pachters vermoordt worden. God gaat de wijngaard, zijn bond, zijn heil, van hen afpakken en aan de nieuwe pachters, aan de christelijke kerk geven. De zo genoemde vervangingstheologie was geboren – met miljoenen doden tot gevolg. Want reeds in de Middeleeuwen stonden preken over deze tekst aan het begin van menig pogrom tegen de plaatselijke joodse bevolking, ook hier in Nederland. En dat terwijl deze gelijkenis historisch gezien fout is. De Joden hebben namelijk niets met de dood van Jezus te maken. Gekruisigd hebben toen alleen de Romeinen.

Net zo fout is volgens mij de stelling, dat Israël door God verworpen wordt en van het heil wordt uitgesloten. Ik wil hier veel liever Paulus in de brief aan de Romeinen volgen. Voor hem blijven de Joden de geliefde en verzorgde wijngaard van God – en wij christenen zijn nieuwe takken, die op de oude wijnstokken zijn geënt.

Bovendien – willen wij deze vraag maar niet buiten beeld laten: Heeft God dan meer geluk gehad met de nieuwe pachters van zijn wijngaard? Hebben de kerk en de christenen niet ook schuld op zich geladen? Wij kennen de steekwoorden, die voor veel leed en onrecht staan: de kruistochten, de achtervolging van toen moderne of van de norm afwijkende vrouwen als ‘heksen’, de gewelddadige missie en daarmee uitroeiing van oude culturen op heel de aarde en het zwiigende falen van de kerk tijdens de Holocaust.

Jesaja heeft het over de verwachtingen van God aan de mensen – aan joden net zozeer als aan christenen: “Hij verwachtte recht, maar oogstte onrecht, hij zocht rechtsbetrachting, maar vond rechtsverkrachting”.

Ook in de kerk heeft God in 2000 jaar christendom onrecht en rechtsverkrachting gevonden. Ook ten opzichte van de kerk heeft God genoeg redenen, om in woede te ontbranden – juist omdat hij van haar houdt, net zoals hij van Israël blijft houden. Daarom, goede Mattheus, ben ik het niet met jou eens. Wij willen ons vandaag liever niet boven Israël plaatsen – wij hebben inmiddels genoeg balken in onze eigen ogen.

Jesaja laat God de bijstanders in Jeruzalem oproepen, om rechter te zijn: „Inwoners van Juda en Jeruzalem, spreek recht tussen mij en mijn wijngaard.” Volgens mij wil God daarmee ons geweten wakker schudden. Laten wij ons dus steeds weer afvragen, wat ons ervan weerhoudt goede in plaats van wrange vruchten voort te brengen. Ontbreekt het ons aan geloof, hoop of liefde? Of aan gerechtigheid – juist voor de zwaksten in ons midden? Wellicht ontbreekt ook de dankbaarheid. Wellicht ontbreekt ons de kennis, hoeveel werk in iedere boterham en in ieder glas wijn zit, de kennis hoeveel mensen om ons heen iedere dag anoniem en onzichtbaar voor ons zorgen en de kennis, hoe oneindig veel liefde ons iedere dag mee wordt gegeven. Het is mijn hoop en overtuiging, dat met deze kennis en in de dankbaarheid daarover tenminste her en der bloeiende wijngaarden zullen groeien – wijngaarden, die sappige en zoete vruchten voortbrengen.

Amen. ò